

INHOUD

INLEIDING	I
VLAAMSE PRIMITIEVEN IN SPANJE	
Nederlandse kunstenaars in Spanje in de 13de en 14de eeuw (1) – Reizen van Jan van Eyck (2) – Bezit van Alfonso V van Aragon (3) – Schenking van Juan II van Castilië (4) – Aanwezigheid van werken van Van der Weyden, Bouts en Memling (5) – Geringe invloed van Jan van Eyck (6).	
DE LEVENSBRON IN DE KUNSTHISTORISCHE LITTERATUUR	
19de-eeuwse toeschrijvingen aan Jan of Hubert van Eyck (7) – Beschrijving van Ponz van het "origineel" te Palencia (7) – Herkomst uit het Parral-klooster te Segovia (8) – Justi e.a.: copie naar Jan van Eyck (8) – Paul Post e.a.: copie naar Hubert van Eyck (9) – Dvořák, Hulin de Loo e.a.: werk van een navolger van Jan van Eyck (10) – Portretidentificaties (10) – De tekening te Lützschena (11) – Paul Post en Panofsky over het prototype (11) – Verandering in esthetische waardering (12).	
I. DE COMPOSITIE	13
HET VERONDERSTELDE PROTOTYPE EN DE TEKENING TE LÜTZSCHENA	
Het thema van Kerk en Synagoge (13) – Vertegenwoordigers van Kerk en Synagoge in toneel en beeldende kunst (15) – De tekening te Lützschena in samenhang met een allegorische kruisingscompositie (17) – Geen bewijs voor het bestaan van een ouder prototype van de <i>Levensbron</i> (17).	
DE RELATIE TOT HET GENTSE ALTAAR EN HET OVERIGE WERK VAN JAN VAN EYCK; EEN TERMINUS POST QUEM	
Overeenkomsten met het <i>Gentse altaar</i> (18) – Ornamentale motieven ontleend aan de <i>Rolin-Madonna</i> , de <i>Madonna van Jan Vos</i> , de <i>Van der Paele-Madonna</i> en het <i>Maria-drieluikje</i> te Dresden (19) – Onbegrepen symboliek (21) – Datering na Jan van Eyck's dood in 1441 (22).	
VERONDERSTELLINGEN OMTRENT ANDERE VOORBEELDEN	
De musicerende engelen (23) – De opbouw van de compositie (24) – Overeenkomst met een tekening met de <i>Zegening van Maria</i> te Wenen (24) – Hypothese aangaande een verloren werk van Van Eyck (26) – Verband met de <i>Norfolk-triptiek</i> (29).	
HET VOORBEELD VOOR DE MIDDENTOREN; DE LOCALISERING	
Verwantschap met de Spaanse <i>custodia</i> (32) – Afleiding van de Brabantse sacramentstoren (32) – Ui-vormige accolade-bogen waarschijnlijk onder invloed van Spaanse ornamentiek (33) – Ook op andere gronden een ontstaan in Spanje aannemelijk (35).	
II. HERKOMST EN HISTORISCHE ACHTERGROND	37
DE LOTGEVALLEN VAN DE EXEMPLAREN UIT SEGOVIA EN PALENCIA	
Sporen van het Madrileense exemplaar in het Parral-klooster te Segovia (37) – 15de-eeuwse gegevens (38) – De stichting van het klooster (38) – Het door Ponz beschreven "origineel" (40) – In 1812 door de Fransen meegevoerd (40) – Vermoedelijk identiek met de copie te Oberlin (41) – Andere copieën (41).	

HOSTIEWONDEREN EN ANTI-SEMITISME

Ecclesia en Synagoge in de Vlaamse kunst (42) – Positie der Joden in de Nederlanden in de 14de en 15de eeuw (43) – Verbreiding van het geloof aan hostiewonderen in verband met anti-semitisme (44).

DE POSITIE DER JODEN IN CASTILIË IN DE EERSTE HELFT VAN DE 15DE EEUW

Prediking van S. Vicente Ferrer (45) – Beperkende maatregelen in Castilië (46) – Toestand onder Juan II en Enrique IV (46).

ALPHONSUS DE SPINA EN ZIJN *FORTALICIUM FIDEI*

Levensloop (48) – Streven naar een nationale inquisitie (51) – het *Fortalicium fidei* (47, 52).

HET WONDER VAN HET H. SACRAMENT TE SEGOVIA EN DE *LEVENSBRON*

De hostieschending en de wijding van een synagoge tot Corpus Christi-kerk volgens Spina (54) – Spina's autoriteit, zijn invloed op Enrique IV en mogelijk op het thema van de *Levensbron* (57) – Hostiewonderen afgebeeld in de Italiaanse en Spaanse schilderkunst (58).

PROBLEMATISCHE PORTRETTE

Datering van de door de "stichters" gedragen costuums (60) – Voorbeelden van Van Eyck of uit diens omgeving (61) – Met uitzondering wellicht van de meest linkse figuur geen portretten (62).

III. DE VOORSTELLING 64

BIJBELSE, LITURGISCHE EN THEOLOGISCHE GEGEVENS

Apocalyptische motieven (64) – De Kerk als "sponsa" in de Apocalypse en het Hooglied (65) – De allegorische paradijsbron bij Honorius van Autun (66) – Synagoge in de middeleeuwse interpretatie van het Hooglied (67).

IKONOGRAFISCHE TRADITIES (1): DE *LEVENSBRON*

De levensbron op het *Gentse altaar* (69) – Symbool van de gekruisigde Christus (70) – Pelikaan en phoenix (71) – Laat-middeleeuwse toevoeging van eucharistische symbolen (72) – Lam en levensbron op het *Gentse altaar* (73) – Eucharistische symboliek in de *Levensbron* (74) – Hebreeuwse opschriften in de copie te Oberlin (75).

IKONOGRAFISCHE TRADITIES (2): DE CHRISTUS-FIGUUR

Onzekerheid omtrent de interpretatie van de midden-figuur op het *Gentse altaar* (76) – Gebaseerd op Apoc. XIX, 11–16 (77) – Reeds in de 15de eeuw aangezien voor God de Vader (78) – De trits Christus-Maria-Johannes de Doper (79) – Waarom in de *Levensbron* Johannes de Evangelist? (83) – *Maiestas Domini* tussen Kerk en Synagoge (84).

DE *LEVENSBRON* ALS TABLEAU VIVANT

Het conventionele beeld van de hemel op het toneel (86) – Toneelopvoeringen in Spanje (87) – Formele samenhang met de *Levensbron* als verklaring van het archaisch karakter van dit schilderij (89).

IV. HET ARTISTIEKE MILIEU VAN DE MEESTER 90

DE *LEVENSBRON* ALS PROBLEEM UIT DE SCHOOL VAN JAN VAN EYCK

DE INVLOED VAN JAN VAN EYCK IN DE NEDERLANDEN

Overheersende invloed van Rogier van der Weyden (91) – Van Eyck's betekenis voor kunstenaars omstreeks 1500 (92) – Geringe sporen van onmiddellijke invloed (93).

ENKELE ANONYME LEERLINGEN EN NAVOLGERS

De Meester van de grijnzende Johannes: tweeluik in het Louvre (93) – tekeningen te Bayonne (95) – *De Madonna met Kind tussen twee heiligen* in de verz. Proehl (96) – *De Kruisiging* te Berlijn en de miniaturen van de hand "H" (97).

PETRUS CHRISTUS

Relatie tot Van Eyck's late stijl (99) – Levensdata (100) – Gedateerde werken van 1446 (101) – 1449 (101) – 1452 (103) – 1457 (105) – *De Bewening* te Brussel (106) – Werken omstreeks 1445 (107) – Werken omstreeks 1450-'55 (109) – Werken omstreeks 1456-'57 (110) – De laatste jaren (113) – Invloed van Bouts (114) – Vroegste werken onder invloed van Van Eyck (116) – Christus als kopiïst van Van Eyck (119) – Christus als navolger van Van Eyck (118, 121).

COMPILATIES

Schilderijen met de *Madonna met Kind in een vertrek* naar verschillende voorbeelden van Van Eyck in een Engelse verzameling (122) – en te Covarrubias (122) – *Madonna met Kind* te New York (123) – relatie met Eyckeske kerkinterieurs (124) – *Madonna bij de fontein* te Berlijn (127) – Verhouding van deze schilderijen tot de *Levensbron* (128).

PORTRETTE

Enige portretten uit de school van Van Eyck archaischer dan die van Petrus Christus (129) – wellicht werk van de meester van de *Levensbron* (130).

DE NALATENSCHAP VAN JAN VAN EYCK

Overzicht van de navolgers (131) – Onzelfstandige compilaties met retardatair karakter (132) – De voltooiing van de *Madonna van Jan Vos* (133).

DE MEESTER VAN DE LEVENSBRON

Archaïserend karakter (134) – Rijnlandse scholing (134)? – Moeilijke positie van Van Eyck's leerlingen (135).

SUMMARY	137
BIBLIOGRAFIE	153
LIJST VAN AFBEELDINGEN	164
HERKOMST DER AFBEELDINGEN	166
REGISTER	167